

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΝΕΣΤΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Λαϊκά παιχνίδια και αγωνίσματα
στην περιοχή της Αταλάντης»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΗΜΑΣ

ΤΡΙΚΑΛΑ, Ιούνιος 1998.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΑΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1444 / 1
Ημερ. Εισ.: 19 - 09 - 2000
Δωρεά:
Ταξινόμησης Κωδικός: ΠΤ - ΤΕΦΑΑ
1998
ΑΝΕ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	 8
1) Ιστορικά και Μυθολογικά στοιχεία.....	8
2) Τα παιχνίδια στην περιοχή της Αταλάντης.....	15
 Α. ΛΑΧΝΙΣΜΑΤΑ.....	 17
 Β. ΛΑΪΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ.....	 20
1) Παιχνίδια κοριτσιών.....	21
α) Παιχνίδια με κύκλο.....	21
1. Δεν περνάς κυρά-Μαρία.....	21
2. Ένα λεπτό κρεμμύδι.....	22
3. Γύρω - γύρω όλοι.....	23
4. Η τυφλόμυγα.....	24
5. Περνά - περνά η μέλισσα.....	24
6. Το δαχτυλίδι.....	25
7. Αλάτι ψηλό.....	26
8. Τσιγκο - λελέ - τα.....	27
β) Παιχνίδια κατασκευής.....	28
1. Κούκλες.....	28
γ) Παιχνίδια ζευγαρωτά.....	29
1. Τα πεντόβολα.....	29
2. Σε παραπλιού.....	29
3. Καμάρα.....	30
δ) Παιχνίδια με το σχοινάκι.....	31
1. Σχοινάκι.....	31
ε) Παιχνίδια με τη μπάλα.....	32
1. Μεσαλλόγι.....	32
στ) Παιχνίδια με αντίπαλες ομάδες.....	33

1. Έχω πάπλωμα χρυσό.....	33
2. Πινακωτή.....	33
ζ) Παιχνίδια δεξιότητας πάνω σε χαραγμένο σχέδιο.....	35
1. Χαράκια.....	35
2) Παιχνίδια αγοριών.....	36
α) Παιχνίδια κατασκευής.....	36
1. Το αερόστατο.....	36
2. Αετός ή Σαΐτα.....	37
3. Σφεντόνα.....	38
4. Σβούρα.....	38
5. Παγίδες.....	38
6. Στεφάνι ή ρόδα.....	40
7. Κοπαδιάρικο ή Τσοπάνος.....	40
β) Παιχνίδια με νομίσματα.....	41
1. Το στριφτό ή κορώνα γράμματα.....	41
2. Το λιθαράκι ή πετραδάκι.....	42
γ) Παιχνίδια με υλικό κέρδος.....	43
1. Βόλους ή Βόλια.....	43
2. Παφίλια ή Παφλάκια.....	43
3. «Βεζίρης» ή «κότσια» ή «αστράγαλοι».....	44
δ) Παιχνίδια ζευγαρωτά.....	45
1. Τριότα.....	45
2. Εννιάρια.....	45
3. Καροτσάκια.....	46
ε) Παιχνίδια σκοποβολής.....	47
1. Φίτσος.....	47
2. Τενεκές.....	47
στ) Παιχνίδια με πηδήματα.....	48
1. Αυγαστής.....	48
2. Μακριά γαϊδούρα.....	48
ζ) Παιχνίδια με λουρί.....	50
1. Καλύβα ή ψηλή καλυβίτσα.....	50

η) Παιχνίδια με χτυπήματα.....	51
1. «Τζιζ» ή «Μπιζ».....	51
2. Αγγιαχτός κι 'αλιά π' θ' αγγιάξ.....	51
θ) Παιχνίδια με μπάλα.....	53
1. Μπάλα.....	53
ι) Παιχνίδια με τρέξιμο.....	54
1. Αλωνάκι.....	54
2. Πετροπόλεμος.....	54
ια) Παιχνίδια με αντίπαλες ομάδες.....	55
1. Αμπάριζα.....	55
3) Παιχνίδια κοινά.....	56
α) Παιχνίδια κατασκευής.....	56
1. Κούνια.....	56
2. Τραμπάλα.....	56
3. Τσιλίκα.....	57
4. Γούτσα.....	58
β) Παιχνίδια με τρέξιμο.....	59
1. Το κρυφτούλι.....	59
2. Κούκου.....	59
3. Κυνηγητό.....	59
4. Κουτσό κυνηγητό.....	59
5. Γρίτσα - γρίτσα.....	60
γ) Παιχνίδια με κύκλο.....	61
1. Ο λύκος και τ' αρνί.....	61
2. Θέλω - θέλω.....	62
3. Τριχίτσα.....	62
δ) Παιχνίδια σκοποβολής με μπάλα ή πέτρα.....	63
1. Τσόγκια.....	63
2. Χαρχάλα.....	63
ε) Παιχνίδια πνευματικής ετοιμότητας.....	64
1. Κολοκυθιά.....	64
2. Ψαρ' - ψαρ' μπα.....	64

3. Λουκούμια.....	65
στ) Παιχνίδια χωρίς ανταγωνισμό.....	66
1. Πού το πάμε τούτο;.....	66
ζ) Παιχνίδια επιδεξιότητας - πάνω σε χαραγμένα σχέδια.....	67
1. Πατώ;.....	67
Γ. ΛΑΪΚΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ.....	68
1. Τρέξιμο.....	70
2. Λιθάρι.....	70
3. Άλμα.....	71
4. Πάλη.....	71
5. Σημάδι.....	71
6. Ιπποδρομίες.....	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	73

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η λαϊκή παράδοση στην Αταλάντη και στα χωριά Έξαρχος, Κυρτώνη (Κολάκα), Μαρτίνο, Τραγάνα και πλούσια και ενδιαφέρουσα είναι.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να καταγραφούν τα λαϊκά παιχνίδια και αγωνίσματα της περιοχής καθώς ο χρόνος, ο χώρος και οι συνθήκες, κάτω από τις οποίες λαμβάνουν χώρα.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η εξής: επίσκεψη στην Αταλάντη και στην περιφέρειά της, ή επαφή και συζήτηση με ανθρώπους (προσωπικές συνεντεύξεις), καθώς και αναπαράσταση ορισμένων παιχνιδιών και κατασκευών (π.χ. τσιλίκια, αετός κλπ.).

Η έρευνα άρχισε στις 15 Ιανουαρίου 1998 και τελείωσε στις 30 Μαΐου 1998.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1) Ιστορικά Στοιχεία και Μυθολογικά Στοιχεία

ΑΤΑΛΑΝΤΗ

Μυθική ηρώίδα τους Αρκαδίας ισάξια σε δόξα με τους πιο φημισμένους πανελλήνιους ήρωες.

Η Αταλάντη ήταν η κόρη του βασιλιά Ιάσου ή Ιασίου και της Κλυμένης. Η ζωή της στάθηκε πραγματικό παραμύθι. Όταν γεννήθηκε ο πατέρας της (που περίμενε γιο και δεν ήθελε θηλυκούς απογόνους) την πέταξε στο βουνό Παρθένιο, αλλά το βρέφος δεν πέθανε. Το θήλασε κάποια αρκούδα, που μερικοί κυνηγοί της είχαν αρπάξει τα νεογνά της. Έτσι η Αταλάντη μεγάλωσε μέσα στη φύση μαζί με τα αγρίμια και πήρε τη δύναμη και την τόλμη τους. Σκαρφάλωνε σε πανύψηλα δέντρα, ανεβοκατέβαινε το βουνό και παράβγαινε με τα ελάφια στο τρέξιμο.

Οι γονείς της (που δεν είχαν αποκτήσει άλλα παιδιά) βρήκαν στο τέλος την Αταλάντη, την αναγνώρισαν και τη ξαναπήραν, βασιλοπούλα πια, στο παλάτι. Εκείνη όμως ποτέ δεν αρνήθηκε την ελεύθερη και πρωτόγονη φυσική της ζωή. Απέφευγε τους ανθρώπους και ζούσε αφοσιωμένη στη λατρεία της θεάς Άρτεμης. Πήρε μέρος σε πανελλήνιους αγώνες και διακρίθηκε. Νίκησε τον Πηλέα, σκότωσε τους Κένταυρους και πλήγωσε τον Καλυδώνιο Κάπρο. Λέγεται ότι θέλησε να πάρει μέρος και στην Αργοναυτική

εκστρατεία. Αυτό όμως δεν το δέχτηκε ο αρχηγός της εκστρατείας εκείνης Ιάσων.

Οι γονείς, της που ήθελαν απογόνους, παρακάλεσαν την Αταλάντη να παντρευτεί. Εκείνη όμως, για να αποφύγει τον γάμο, καμώθηκε πως το δέχτηκε, αλλά με μια συμφωνία: θα έπαιρνε άντρα της εκείνον που θα τη νικούσε στο τρέξιμο. Ύστερα από πολλούς αγώνες, όπου νικούσε πάντοτε η Αταλάντη, κατάφερε να την κερδίσει ο Ιππομένης ή Μελανίων. Έτσι, παντρεύτηκαν και έζησαν τρισευτυχισμένοι.

Την Αταλάντη τη θέλει δική της και η Βοιωτία.

Σε ένα μύθο την ονομάζει βασιλοπούλα και της αποδίδει τις ίδιες ένδοξες περιπέτειες και την ίδια παραμυθένια ζωή με την Αταλάντη της Αρκαδίας. Αυτό μαρτυρεί πως η θνητή αυτή υπόσταση της θεάς κυνηγήτρας, δηλαδή της Άρτεμης, την τιμούσαν πολύ στην αρχαία Ελλάδα.

Αταλάντη: Κωμόπολη, πρωτεύουσα της επαρχίας Λοκρίδος.

Βρίσκεται στους πρόποδες του Χλωμού βουνού και είναι γεωργικό κέντρο της περιοχής. Στον κόλπο της, που ήταν γνωστός στην αρχαιότητα με το όνομα Οπούντιος ή Οιταίος, βρίσκεται ο συνοικισμός Σκάλα και απέναντι το Ταλαντονήσι, εκτροφείο θηραμάτων του δασαρχείου Λαμίας.

- Τα αρχαιολογικά ευρήματα που βρέθηκαν στην περιοχή αποδεικνύουν ότι εκεί υπήρχε αρχαία ελληνική και κατόπιν ρωμαϊκή πόλη. Κατά την Επανάσταση του 1821 στην Αταλάντη έγιναν πολλές μάχες. Η Αταλάντη απελευθερώθηκε τελικά με την άφιξη του Καποδίστρια το 1829. Πρόσφυγες Μακεδόνες που κατέφυγαν εδώ ύστερα από την αποτυχία της Επανάστασης στη Μακεδονία, ίδρυσαν το συνοικισμό Νέα Πέλλα.

Σήμερα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» λέγεται και ονομάζεται από τους Αταλαντινούς η «ΑΝΩ ΠΕΛΛΑ» «Μακεδονικά» ή «Κηπόπεδα Μακεδόνων» λέγεται και ονομάζεται σήμερα η ελαιόφυτη έκταση συνέχεια και προς βορρά του οικισμού Μακεδονία.

«ΑΝΩ ΠΕΛΛΑ» ονομάστηκε ο οικισμός συνέχεια της Αταλάντης.

«ΚΑΤΩ ΠΕΛΛΑ» ο οικισμός στην παραλία Σκάλα Αταλάντης.

Μετά τη μάχη της Πέτρας - 1829 - απελευθερώθηκε από την Τουρκική τυραννία ο ελληνικός χώρος νότια της Λαμίας και μαζί η Αταλάντη με την Ανατολική Λοκρίδα. Η Αταλάντη και η περιοχή της μετά την Εθνεγερσία του 1821 έλαβε μέρος στους νέους απελευθερωτικούς αγώνες και στην ανασυγκρότηση και πρόοδο του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Το 1830 εγκαταστάθηκαν στη περιοχή Αταλάντης τρία τάγματα στρατού με διοικητές τους αγωνιστές του 1821, Ευθύμιο

Στουρνάρη, Δημήτριο Τσάμη και Ιωάννη Ρούκη, υπό την αρχηγία του Νικόλαου Κριεζιώτη, με σκοπό να εξασφαλίσουν την ησυχία και ευταξία στους πολυπαθείς κατοίκους αυτής της περιοχής.

Το 1835 άρχισε η μόνιμη εγκατάσταση Μακεδόνων αγωνιστών του 1821, δυτικά και στη συνέχεια της κωμόπολης της Αταλάντης, σε δικό τους οικισμό. Με πολλούς κόπους, στερήσεις και δυσκολίες ίδρυσαν τον Δήμο Νέας Πέλλης.

Ο συμπατριώτης τους Βαρώνος Κωνσταντίνος Δημητρίου Μπέλλιος στάθηκε στο πλευρό τους και τους βοήθησε με το κληροδότημα που άφησε.

Μακεδόνες και Οπούντιοι - Ανατολικοί - Λοκροί κοινή καταγωγή έχουν. Έλληνες είναι και οι δυο τους από τα βάθη των αιώνων.

Η πρώτη μεγάλη εγκατάσταση (ομαδική) έγινε μετά τη λήξη του ιερού αγώνα του 1821 από αγωνιστές Μακεδόνες. Εγκαταστάθηκαν 202 οικογένειες Μακεδόνων στον οικισμό Άνω Πέλλης και 53 στον οικισμό Κάτω Πέλλης. Οι δυο αυτοί οικισμοί σχημάτισαν τον Δήμο Νέας Πέλλης.

Η προσέλευση και εγκατάσταση των Μακεδόνων συνεχίστηκε για πολλά χρόνια.

Από το 1880 μέχρι το 1912 εγκαταστάθηκαν στην Αταλάντη αρκετοί ξένοι και κυρίως Ηπειρώτες, όπως οι: Παπαγιώργης Χαραλάμπους, αδελφοί Χρήστος και Δημήτριος Πουρναρόπουλος, Αθανάσιος και Αντώνιος Αγουρόπουλος, από το χωριό Φλαμπουράρι

της Ηπείρου Έξαρχος, Κέπας Γεώργιος και Κων/νος, Σκαπερδόπουλος Γεώργιος κ.ά. Ακόμη εγκαταστάθηκαν οι Αντωνόπουλος με το γιο του Αντώνη από το χωριό Τρίβαινη (Σύδενδρο) των Γρεβενών, Κατσούδας Κων/νος από το χωριό Χωρίτσαινα Άρτης, Μάρκου Αθ. από το Λιδωρίκι, Τρικαλιώτης Κων/νος από τη Χαλκιδική, Κώτσος Κων/νος από την Τραγάνα, Ματθαίου Νικ. του Γ. και Σκορδάς Ανδρέας του Κ. από τον Προσκυνά, Αγράδας Χρήστος του Αθ. από τη Σκιάθο, Ζαμπίρας Γεώργιος του Δημ. από τη Γόνιστα Ηπείρου, Κακλαμάνης Ευστ. από τη Λειβαδιά, Καβρός Γεώργιος του Στράτου από την Κρήτη, Προφίλης Ιωάννης και Κατσάφτης Κων/νος από το Δραχμάνι, Ριζομάρκος Κων/νος του Λουκά από τη Βελίτσα, Συκιώτης Πέτρος από το Ζέλι, Παπαλελούδας Κων/νος από την Κύμηνα.

Το 1914 ήρθαν στην Αταλάντη περισσότερες από πενήντα πέντε οικογένειες από το χωριό Πλαβού της Θράκης. Η Πλαβού βρίσκεται πενήντα (50) χιλιόμετρα από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα της Θράκης, στο ύψος περίπου της Ορεστιάδας.

Κατά το 1923 όλοι σχεδόν οι Θρακιώτες, εκτός από πέντε (5) οικογένειες, εγκατέλειψαν τη Αταλάντη και πήγαν στο Ζευγολατιό του Νομού Σερρών, όπου εγκαταστάθηκαν.

Σήμερα διαμένουν στην Αταλάντη έντεκα (11) οικογένειες που έχουν καταγωγή από το χωριό Πλαβού της Θράκης.

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή ήρθαν στην Αταλάντη και εγκαταστάθηκαν 80 οικογένειες με 218 άτομα, καταδιωγμένα και

ξεριζωμένα από τις πατρογονικές εστίες της Μικράς Ασίας. Η πολιτεία τους παραχώρησε από μια οικοπεδική έκταση με ένα μικρό σπιτάκι, δυτικά της πόλης της Αταλάντης. Ο οικισμός αυτός πήρε το όνομα «Συνοικισμός».

Την περίοδο 1930-40 νέες οικογένειες έφτασαν για μόνιμη διαμονή στην Αταλάντη, από τη Σάμο.

Με την απελευθέρωση, 1944, Ευρυτάνες άρχισαν να εγκαταλείπουν, προσωρινά στην αρχή και μόνιμα αργότερα, την ορεινή δροσόλουστη πατρίδα τους και να εγκαθίστανται στην πεδινή γόνιμη γη της Αταλάντης. Από το 1947 μέχρι το 1987 εγκαταστάθηκαν 160 οικογένειες. Έτσι το γνωμικό «βουνίσια πέρδικα στον κάμπο δεν λαλάει» ανατράπηκε και όχι μόνο λαλάει, αλλά και μερικές φορές παρά-λαλάει.

Αναμφισβήτητα όλοι συνέβαλαν, άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο, στη διαμόρφωση της σημερινής πολιτείας της Αταλάντης.

Από τα πρώτα μετά την απελευθέρωση χρόνια συγκροτήθηκε ο Νομός Λοκρίδος και Φωκίδος, μετέπειτα ο νομός Φθιώτιδος και Φωκίδος και τελικά Φθιώτιδος, όπου υπάγεται σήμερα η επαρχία Λοκρίδος. Το 1946 αναγνωρίστηκε ο Δήμος Αταλάντης.

Κατά τους τελευταίους χρόνους της Τουρκοκρατίας λειτούργησε στην Αταλάντη σχολείο εκμάθησης ελληνικών γραμμάτων, με πρωτοβουλία του άξιου ιεράρχη και ένθερμου ζηλωτή της προόδου επισκόπου Ταλαντίου Νεοφύτου.

Επί Καποδίστρια ιδρύθηκε το πρώτο δημοτικό σχολείο αρρένων στην Αταλάντη, αργότερα δημοτικό σχολείο θηλέων, σχολαρχείο και το 1921 γυμνάσιο.

Από τον 4^ο μ.Χ αιώνα αναφέρεται η επισκοπή Οπούντος, από τον 8^ο μ.Χ. αιώνα η επισκοπή Διαυλείας και Ταλαντίου και από το 1393 η επισκοπή Ταλαντίου, η οποία καταργήθηκε το 1852 υπαχθείσης της επισκοπής Ταλαντίου στην επισκοπή Φθιώτιδος.

Κατά τους Περσικούς πολέμους, 5^ο π.Χ. αιώνα, η χώρα των Οπουντίων Λοκρών είχε περίπου πενήντα και πλέον χιλιάδες κατοίκους.

Κατά την επιδρομή των Κελτών, 280 π.Χ., ο πληθυσμός ελαττώθηκε, ώστε η Φωκίδα και Λοκρίδα μαζί είχαν τόσους κατοίκους, όσους η Οπουντία Λοκρίδα μόνη κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα. Σήμερα η Ανατολική Λοκρίδα (26 Δήμοι και Κοινότητες) με τα όρια της αρχαίας Οπουντίας ή Εώας Λοκρίδος (23 πόλεις) αριθμεί περίπου 32.500 κατοίκους.

Από τους αγωνιστές των απελευθερωτικών αγώνων του 1854, 1878 και 1904-1908, ξεχωριστή θέση κατέχουν οι γενναίοι Δουμπιώτες, αξιωματικοί από τη Νέα Πέλλα Αταλάντης, Ιωάννης του Νικολάου, ο γιος του Νικόλαος καπετάν Αμύντας και ο Κοσμάς του Στερίου ή Αστερίου. Περισσότερα από 115 επίλεκτα τέκνα της Αταλάντης πρόσφεραν τη ζωή τους για την ελευθερία της πατρίδας από το 1897 μέχρι το 1949.

2) Τα Παιχνίδια στην περιοχή της Αταλάντης

Αγώνες και παιχνίδια ήταν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής των αρχαίων προγόνων μας.

Και τον παλιό καιρό υπήρχαν παιδιά, αγόρια και κορίτσια, σαν τα σημερινά, όμορφα, χαριτωμένα και έξυπνα. Είχαν όμως μια μεγάλη διαφορά από τα σημερινά. Εκείνα τα κατά κανόνα ξυπόλητα, δεν είχαν την οικονομική ευχέρεια των σημερινών για να αποκτήσουν κάποιο παιχνίδι που ήθελαν.

Σήμερα η αγορά της Αταλάντης είναι γεμάτη από κάθε λογής παιχνίδια που ικανοποιούν κάθε γούστο και είναι προσιτά σε κάθε βαλάντιο. Ακόμη, σήμερα, υπάρχουν ευρύχωρες αίθουσες με σύγχρονα ηλεκτρονικά παιχνίδια που παίζουν και περνούν ευχάριστα τις ώρες τους οι σημερινοί νέοι.

Τότε, τα χρόνια εκείνα τα παλιά, το κάθε παιδί φρόντιζε μόνο του να βρει και να φτιάξει όλα όσα χρειαζόνταν για το παιχνίδι. Έψαχνε μόνο του να βρει την πιο κατάλληλη βέργα από αγριελιά για τσιλικόβεργα και για τσιλίκι, την πιο όμορφη και γερή φούρκα για το λάστιχο και το τσουράπι της μάνας του ή της γιαγιάς του, που είχε τις λιγότερες τρύπες, για να το γεμίσει πίτυρα ή άχυρα και να φτιάξει τη μπάλα. Μόνο του έφτιαχνε την κόλλα για να κολλήσει τις κόλλες του αερόστατου και του αστεριού, μόνο του έφτιαχνε το «σασί» και τις ξύλινες ρόδες του καροτσιού του, μόνο του έφτιαχνε τις ωραίες κούκλες και τόσα άλλα.

Όλα σχεδόν τα παλιά παιχνίδια ήταν ομαδικά. Μ' αυτά οι νέοι και οι νέες περνούσαν ευχάριστα τις ελεύθερες ώρες τους. Μ' αυτά γέμιζαν χαρά και ελπίδα και το σπουδαιότερο, ακόνιζαν το μυαλό τους και καλλιεργούσαν τις αρετές του ανθρώπου.

Βούιζαν οι γειτονιές τα απογεύματα μέχρι αργά το σούρουπο από τα γέλια, τις φωνές και τα ξεφωνητά των κατά κανόνα ξυπόλητων νέων.

Σήμερα όλα αυτά έσβησαν, τα κατάπιε ο «εκπολιτισμός» και δεν ακούγεται ούτε ο απόηχός τους.

Τα παιχνίδια της ωραίας και χαρούμενης εκείνης πεζοπόρας παιδικής εποχής, που δεν είχαν άγχος και φροντίδες, θα γίνει προσπάθεια να ξανάρθουν στη μνήμη και να περιγραφούν, όσο είναι δυνατόν με μεγαλύτερη ακρίβεια, χωρίζοντάς τα σε παιχνίδια που έπαιζαν τα αγόρια, τα παιδιά, όπως τα έλεγαν, σε παιχνίδια που έπαιζαν τα κορίτσια και σε παιχνίδια κοινά, που έπαιζαν και τα αγόρια και τα κορίτσια.

A. ΛΑΧΝΙΣΜΑΤΑ

Σε μερικά παιχνίδια πριν αρχίσουν έπρεπε να καθοριστούν οι αντίπαλες ομάδες, σε άλλα η μάνα του παιχνιδιού και σε άλλα η σειρά προτεραιότητας. Ο καθορισμός αυτός γινόταν με τυχαία επιλογή με έναν από τους παρακάτω τρόπους.

1. Με το «πιπεριά» που την έλεγαν κυρίως τα κορίτσια.

*«Ανέβηκα στην πιπεριά να κόψω ένα πιπέρι
κι η πιπεριά τσακίστηκε και μου 'κοψε το χέρι.
Δώσ' μου το μαντηλάκι σου, το χρυσοκεντημένο
να δέσω το χεράκι μου που είναι ματωμένο».*

2. Με το «ήλιος και βροχή».

Έπαιρναν μια μικρή πλακίτσα, πέτρα ή κεραμίδι, έφτυναν στη μια πλευρά της, την έστριβαν στον αέρα και ρωτούσαν «ήλιος ή βροχή»; Βροχή ήταν όταν η πλακίτσα έπεφτε με τη φτυμένη πλευρά προς τα επάνω, ενώ όταν έπεφτε με την άλλη πλευρά προς τα επάνω ήταν ήλιος.

3. Με την «κοντούλα».

Ένα παιδί έκοβε μικρά ξυλαράκια, όπως τα σπιρτόξυλα, με διαφορετικό μήκος το καθένα. Έκρυβε τα ξυλαράκια στο χέρι του αφήνοντας τη μια από τις άκρες τους να εξέχει ισοκέφαλα. Ένα-ένα τα άλλα παιδιά τραβούσαν από ένα ξυλαράκι και όποιο έπαιρνε το πιο κοντό, ήταν υποχρεωμένο να τα φυλάξει ή να «μπει μέσα», όπως έλεγαν.

4. Με το «χαλικάκι».

Ένα από τα παιδιά έπαιρνε ένα χαλικάκι, το έκρυβε στη μια χούφτα του και κατόπιν πρότεινε και τις δυο χούφτες κλειστές στο άλλο παιδί. Εκείνο διάλεγε τη μια και αν μέσα σε αυτήν ήταν το χαλικάκι, τότε είχε το δικαίωμα της πρωτιάς ή της εκλογής.

5. Με το «Τσούφιο - Δωμ' το».

Ένα από τα παιδιά έπαιρνε ένα φασόλι, ρεβίθι ή κουκί, το έκρυβε στη μια χούφτα του, βάζοντας τα χέρια του πίσω από τη μέση του, κατόπιν πρότεινε και τις δυο χούφτες κλειστές στο άλλο παιδί. Το άλλο παιδί έπρεπε να παίξει το ρόλο του μάντη και να πει, αγγίζοντας το χέρι του παιδιού «τσούφιο» και αγγίζοντας και το άλλο λέει «δωμ' το». Αν ήταν τυχερό και πετύχαινε το χέρι εκείνο είχε το δικαίωμα της πρωτιάς της εκλογής.

6. Με το «Α - μπε - μπα - μπλομ».

α - μπε - μπα - μπλομ

του - κείθε - μπλομ

α - μπε - μπα - μπλομ

του - κείθε - μπλομ

μπλιμ -μπλομ.

Όλα τα παιδιά έκαναν κύκλο, ενώ ένα άρχιζε να λέει το α - μπε - μπα - μπλομ, δείχνοντας το πρώτο παιδί όταν έλεγε - α - το δεύτερο παιδί όταν έλεγε - μπε - και ούτε καθεξής. Σε εκείνο το παιδί που έπεφτε η τελευταία συλλαβή -μπλομ - δινόταν ή προτεραιότητα ή γινόταν μάνα.

7. Με το «Τούρκος ή Ρωμιός».

Έπαιρναν το μπουμπούκι από την παπαρούνα και ρωτούσαν «Τούρκος ή Ρωμιός»; Τούρκος ήταν όταν το χρώμα του μπουμπουκιού ήταν κόκκινο, ενώ Έλληνας ήταν, όταν το χρώμα του μπουμπουκιού ήταν άσπρο. Και εδώ το παιδί έπρεπε να χρησιμοποιήσει τις «μαντικές» του ικανότητες, για να βρει τον Τούρκο ή το Ρωμιό.

8. Με το «Άλλα Μπιλάνα

*πιτσιλάνα
και στην πόλη πιτσιλί
κάτσομε να φαμ' ψωμί
τα ντουφέκια ρίχνανε.
Μπαμ -μπουμ κάναν'
κουφ».*

Όλα τα παιδιά έκαναν κύκλο, ενώ ένα παιδί άρχιζε να λέει το άλλα μπιλάνα. Σε εκείνο το παιδί που έπεφτε η τελευταία συλλαβή, δηλαδή το «κουφ», δινόταν προτεραιότητα ή γινόταν μάνα.

9. Με το «Γρίβα - Γρίβα τ' άλογο».

- Γρίβα - Γρίβα τ' άλογο
- Τι στ' αφέντη γάιδαρο
- Πού το 'χεις τ' άλογο
- Κάτου στα ξηρά λιβάδια
- Τρώει, πίνει

Μ' αυτόν τον τρόπο καθόριζαν τις ομάδες. Ποια θα κυνηγήσει την άλλη ή ποια θα ξεκινήσει πρώτη στο παιχνίδι.

ΛΑΪΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Β. ΛΑΪΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Στα παιχνίδια εκτός από τη γενική τοποθέτησή τους κρίνεται σκόπιμη και η ειδική.

1. Παιχνίδια κοριτσιών

«Δεν περνάς κυρά-Μαρία», «Ένα λεπτό κρεμμύδι», «Γύρω - γύρω όλοι», «Η τυφλόμουγα», «Περνά - περνά η μέλισσα», «Το δαχτυλίδι», «Αλάτι ψηλό», «Τσιγκο - λελέ - τα», «Κούκλες», «Τα πεντόβολα», «Σε παραπλιού», «Καμάρα», «Παιχνίδια με το σχοινάκι», «Σχοινάκι», «Μεσαλλόγι», «Έχω πάπλωμα χρυσό», «Πινακωτή», «Χαράκια».

α. Παιχνίδια με κύκλο

1) Δεν περνάς κυρά-Μαρία.

Τούτο το παιχνίδι ήταν πολύ αγαπητό στα κορίτσια. Έφτιαχναν έναν κύκλο με πιασμένα τα χέρια. Στο κέντρο έβαζαν ένα κορίτσι, την «κυρά-Μαρία» ενώ οι άλλες γύριζαν γύρω - γύρω από αυτήν και τραγουδούσαν:

- Δεν περνάς κυρά Μαρία,

Η κυρά Μαρία απαντούσε:

- Εις τους κήπους θε να πάω και περνώ - περνώ, κι ο διάλογος συνεχιζόταν.

- Τι θα κάνεις εις τους κήπους, δεν περνάς - περνάς

- Για να κόψω δυο βιολέτες και περνώ - περνώ
- Τι τις θέλεις τις βιολέτες, δεν περνάς - περνάς
- Να τις δώσω της καλής μου και περνώ - περνώ
- Και ποια είναι η καλή σου, δεν περνάς - περνάς
- Η καλή μου είναι η Φλώρα και περνώ - περνώ.

Τότε η Φλώρα έπαιρνε τη θέση της κυρά Μαρίας και με τον ίδιο τρόπο επαναλαμβανόταν το παιχνίδι μέχρις ότου όλα τα κορίτσια περάσουν από τη θέση της κυρά Μαρίας, οπότε το παιχνίδι τελείωνε.

2) Ένα λεπτό κρεμμύδι.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος δυο ομάδες κοριτσιών, που παρατάσσονταν η μια απέναντι στην άλλη. Η μια ομάδα, με χορευτικά βήματα και με τα χέρια σταυρωτά, βάδιζε «εν παρατάξει» προς την άλλη ομάδα τραγουδώντας:

Ένα λεπτό κρεμμύδι γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

ένα λεπτό κρεμμύδι φράξε - βαγ(κ)έο

Η άλλη ομάδα, με τον ίδιο τρόπο βάδιζε και ρωτούσε:

και τι θα το εκάνετε γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

και τι θα το εκάνετε φράξε - βαγ(κ)έο

Απάντηση: Θέλουμε να το παντρέψουμε γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

θέλουμε να το παντρέψουμε φράξε - βαγ(κ)έο

Ερώτηση: Και ποια θε να παντρέψετε γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

και ποια θε να παντρέψετε φράξε - βαγ(κ)έο

Απάντηση: Παντρεύουμε τη Χάιδω γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

παντρεύουμε τη Χάιδω φράξε - βαγ(κ)έο

Ερώτηση: Και ποιόνε της εδίνετε γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

και ποιόνε της εδίνετε φράξε - βαγ(κ)έο

Απάντηση: Της δίνουμε ένα γύφτο γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

της δίνουμε ένα γύφτο φράξε - βαγ(κ)έο

Απάντηση: Αυτόνε δεν τον θέλουμε γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

ας είναι χάρισμά σας στα μούτρα τα δικά σας.

Οι προτάσεις συνεχίζονταν και έκλεινε το συμπεθεριό, όταν ο γαμπρός ήταν βασιλιάς, πρίγκιπας κλπ.

Της δίνουμε έναν βασιλιά γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

και η τελική σύμφωνη γνώμη της άλλης ομάδας ήταν:

Αυτόνε τον εθέλουμε γ(κ)έο - βαγ(κ)έο

Αυτόνε τον εθέλουμε φράξε - βαγ(κ)έο

Τότε και οι δυο ομάδες μαζί τραγουδούσαν:

Ας είναι η ώρα η καλή, η ώρα η ευλογημένη

που την ευλόγησε ο Θεός με το δεξί του χέρι.

Με το δεξί, με το ζερβί, με τ' άγιο του το χέρι

και η υποψήφια νύφη μεταπηδούσε στην άλλη ομάδα.

3) Γύρω - γύρω όλοι.

Στη μέση ενός κύκλου που σχημάτιζαν οι κοπέλες έβαζαν να καθίσει μια κοπέλα. Έπιαναν τα χέρια τους και γύριζαν γύρω - γύρω τραγουδώντας.

«Γύρω - γύρω όλοι
στη μέση ο Μανόλης
χέρια - πόδια στη γραμμή
κι όλες κάθονται στη γη»

Με τη λέξη «γη» έπρεπε όλα μαζί τα κορίτσια να καθίσουν κάτω. Όποια καθυστερούσε έπαιρνε τη θέση στη μέση του κύκλου.

4) Η τυφλόμυγα.

Στην αρχή του παιχνιδιού καθόριζαν το κορίτσι που θα έκανε την τυφλόμυγα, με το α - μπε - μπα - μπλομ ή με την πιπεριά ή τραβώντας την κοντούλα. Του κοριτσιού αυτού έδεναν τα μάτια με ένα μαντήλι και έτσι την έκαναν τυφλόμυγα. Η τυφλόμυγα προσπαθούσε να συλλάβει ένα από τα κορίτσια που έτρεχαν γύρω της χτυπώντας παλαμάκια ή πετραδάκια, χωρίς να φωνάζουν.

Όταν η τυφλόμυγα έπιανε ένα κορίτσι, έπρεπε να το αναγνωρίσει. Αν το αναγνώριζε, τότε τη θέση της έπαιρνε το κορίτσι που είχε συλληφθεί και αναγνωριστεί. Αν δεν το αναγνώριζε, το παιχνίδι άρχιζε πάλι από την αρχή.

Χαλκή μύγα ονομαζόταν η τυφλόμυγα που έπαιζαν τα παιδιά κατά την αρχαιότητα.

5) Περνά - περνά η μέλισσα.

Δυο κορίτσια έκαναν γέφυρα με τα χέρια τους και τα άλλα περνούσαν με τη σειρά, ένα-ένα, από κάτω, τραγουδώντας όλα μαζί:

«Περνά - περνά η μέλισσα
με τα μελισσόπουλα
και με τα παιδόπουλα».

Με το «παιδόπουλα» το κορίτσι που εκείνη τη στιγμή περνούσε κάτω από τη γέφυρα των χεριών, σταματούσε και όλες μαζί το ρωτούσαν: «Με ποια θα πας;» Εκείνο διάλεγε τον αρχηγό του, τη μια ή την άλλη, έπαιρνε θέση στην ομάδα που διάλεξε και δενόταν με τα χέρια του από τη μέση της τελευταίας κοπέλας που ήταν στη σειρά. Όταν περνούσε από τη γέφυρα και το τελευταίο κορίτσι, γινόταν διεγκυστίδα και όποια ομάδα έπαιρνε την άλλη, ήταν η νικήτρια.

6) Το δαχτυλίδι.

Μαζεύονταν πολλές κοπέλες, έφτιαχναν κύκλο και κρατούσαν τα χέρια τους μπροστά από το σώμα τους, με τις παλάμες ενωμένες, ώστε να σχηματίζουν κλειστή χούφτα.

Μια κοπέλα, που έκανε τη μάνα του παιχνιδιού, κρατούσε κρυφά στη χούφτα της ένα δαχτυλίδι και επισκεπτόταν μια-μια κοπέλα περνώντας τη χούφτα της μέσα από τη χούφτα της κάθε μιας. Με τον τρόπο αυτό, χωρίς να γίνει αντιληπτή, άφηνε το δαχτυλίδι στη χούφτα της κοπέλας που προτιμούσε.

Αυτή που έπαιρνε το δαχτυλίδι, έβγαινε από τον κύκλο και μαζί με τη μάνα προσπαθούσε να το κρύψει απάνω της χωρίς να τη δουν οι άλλες κοπέλες. Αφού το έκρυβε, έπεφταν επάνω της οι άλλες

κοπέλες και έψαχναν να βρουν το δαχτυλίδι. Όποια το έβρισκε έπαιρνε τη θέση της μάνας και το παιχνίδι ξανάρχιζε από την αρχή.

Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού όλα μαζί τα κορίτσια τραγουδούσαν ρυθμικά τούτα τα λόγια:

«πούντο, πούντο το δαχτυλίδι,
ψάξε, ψάξε δε θα το βρεις
δε θα το βρεις, δε θα το βρεις
το δαχτυλίδι που ζητείς»

Όταν το έβρισκαν, με γέλια και χαρές τραγουδούσαν:

«να το, να το το δαχτυλίδι»

7) Αλάτι ψηλό.

Στη μέση ενός κύκλου που σχημάτιζαν κοπέλες, έβαζαν να καθίσει μια κοπέλα, η «μάνα». Έπιαναν τα χέρια τους και γύριζαν γύρω - γύρω τραγουδώντας:

«Αλάτι ψηλό, αλάτι χονδρό,
έχασα τη μάνα μου
και ψάχνω να τη βρω.
Αλάτι ψηλό, αλάτι χονδρό,
παπούτσια δε μου δίνει
να πάω στο σχολειό».

Με τη λέξη «σχολειό» η μάνα έπαιρνε θέση στον κύκλο και μια άλλη κοπέλα έπρεπε να βγει στη μέση του κύκλου κάνοντας τη

μάνα. Αν έβαιναν δυο μαζί ή περισσότερες έχαναν. Και η μάνα δεν άλλαζε, αλλά παρέμενε στο κέντρο του κύκλου.

8) Τσιγκο - λελέ - τα.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος δυο κοπέλες, οι οποίες έπιαναν τα χέρια τους σταυρωτά, δηλαδή το δεξί χέρι της μιας να πιάνει το δεξί χέρι της άλλης και αντίθετα. Αφού πιάνονταν κατ' αυτόν τον τρόπο, μετά με χοροπηδητά βήματα τραγουδούσαν:

«Ένα φράγκο η βιολέτα

Τσιγκο- λελέ - τα, Τσιγκο- λελέ - τα

Ένα φράγκο η βιολέτα

Τσιγκο- λελέ - τα, Τσιγκο- λελέ - τα

Ο παπάς και η βιολέτα

τηγανίζανε κουφέτα

Τσιγκο- λελέ - τα, Τσιγκο- λελέ - τα»

β. Παιχνίδια κατασκευές

1) Κούκλες.

Τον παλιό καιρό η κάθε κοπέλα μόνη της έπρεπε να βρει το κατάλληλο χρωματιστό κουρελάκι, τις κλωστές, τα μαλλιά και τα χρωματιστά μολύβια για να φτιάξει την κούκλα της. Μόνη της έραβε τη φουστίτσα, το ζαπουνάκι, τις κάλτσες και με μολύβι ή κάρβουνο ζωγράφιζε τα μάτια, τα φρύδια, τη μύτη, το στόμα και τα αυτιά. Αφού τελείωνε την κατασκευή, άρχιζε τις περιποιήσεις και τα παιχνίδια μαζί της. Την άλλαζε, τη χτένιζε, την πήγαινε περίπατο, την τάζε και την έβαζε να κοιμηθεί. Ακόμη τη βάφτιζε και την πάντρευε. Έτσι τα κορίτσια από πολύ μικρά μάθαιναν καλά το ρόλο της μητέρας. Σήμερα τα κορίτσια αγοράζουν έτοιμες τις κούκλες, που άλλες μιλάνε, άλλες περπατάνε, άλλες κινούν τα μάτια και τα χέρια και άλλες φεγγοβολάνε τη νύχτα.

γ. Παιχνίδια ζευγαρωτά

1) Τα πεντάβολα.

Αυτό το παιχνίδι παιζόταν από δυο κοπέλες. Έπαιρναν πέντε μικρές πέτρες, στρογγυλές σαν φουντούκια, τα πεντόβολα, όπως τα έλεγαν. Άφηναν τις τέσσερις να πέσουν ελεύθερα κατά γης και με τα δάχτυλα του αριστερού χεριού έκαναν καμάρα κοντά σ' αυτές. Με το δεξί χέρι πετούσαν την πέμπτη ψηλά και μέχρι να την ξαναπιάσουν στο αέρα, έπρεπε να περάσουν τις άλλες τέσσερις από την καμάρα.

Με το πρώτο πέταμα περνούσαν μια, χωρίς να αγγίζουν τις άλλες, με το δεύτερο περνούσαν δυο-δυο, με το τρίτο τρεις και μια και με το τέταρτο όλες μαζί. Αν όμως δεν έπιαναν το πεντόβολο στον αέρα ή μετακινούσαν αυτές που ήταν κάτω, τότε έχαναν και παραχωρούσαν τη θέση τους στην άλλη.

2) «Σε Παραπλιού»

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος δυο κοπέλες.

- Η μια ρωτούσε: Σε παραπλιού
- Η άλλη απαντούσε: Πού με βάζεις;
- Σε βάζω πάνω στις λιουλιουβάδες
- Και άμα πέσω;
- Θα πας με τις καλές νυφάδες.

Στο παιχνίδι αυτό νικήτρια ήταν η κοπέλα που έλεγε τα πιο ευτράπελα και αυτά που δεν είχαν ειπωθεί ξανά.

Επίσης δινόταν η δυνατότητα στα κορίτσια να σχεδιάζουν, να σκεφτούν στιχάκια και να τα απαγγείλουν στο παιχνίδι.

3) Καμάρα.

Σ' αυτό το παιχνίδι έπαιρναν μέρος τρεις κοπέλες. Οι δυο κοπέλες στέκονταν σε απόσταση 10 μέτρων, έφερναν γύρω ένα τρίχινο σχοινί και η τρίτη κοπέλα προσπαθούσε να περάσει στο σχοινί χωρίς να το πατήσει. Αν το πατούσε, έπαιρνε τη θέση μιας από τις κοπέλες που το κρατούσαν και η άλλη έπαιρνε τη θέση της στη μέση της καμάρας.

δ. Παιχνίδια με το σχοινάκι

1) Σχοινάκι.

Ένα τρίχινο σχοινάκι γύρω στα δυο μέτρα και μια κοπέλα η οποία προσπαθούσε να υπερπηδήσει το σχοινάκι, που περνούσε κάτω από τα πόδια της, χωρίς να το πατήσει.

Αν το πατούσε, έχανε τη σειρά της.

ε. Παιχνίδια με τη μπάλα

1) «Μεσαλλόγι».

Στο παιχνίδι αυτό έβαζαν όρια, δυο μεγάλες πέτρες, από τη μια μεριά και από την άλλη.

Μια κοπέλα έπαιρνε το ρόλο της μάνας, οι άλλες έμπαιναν σ' αυτό το χώρο που είχαν ορίσει με τις πέτρες και δεν επιτρεπόταν να βγουν έξω από αυτόν.

Η μάνα μαζί με τη μπάλα, συνήθως πάνινη, καθόταν στο σύνορο, και προσπαθούσε να χτυπήσει τις κοπέλες που έτρεχαν. Όποια κοπέλα χτυπούσε με τη μπάλα, έβγαινε έξω. Με τον ίδιο τρόπο συνέχιζαν, μέχρι να μείνει και η τελευταία κοπέλα. Αν η μάνα δεν κατάφερνε να τη χτυπήσει με τη μπάλα, έπαιρνε τη θέση της.

στ. Παιχνίδια με αντίπαλες ομάδες

1) Έχω πάπλωμα χρυσό.

Το παιχνίδι αυτό παιζόταν από δυο ομάδες κοριτσιών που έστεκαν η μια απέναντι της άλλης.

Η 1^η ομάδα έλεγε: - Έχω πάπλωμα χρυσό

Η 2^η ομάδα απαντούσε: - Στείλε μου το να το ιδώ.

Η 1^η ομάδα: - Το 'χει ο Γιάννος στο σχολειό.

Η 2^η ομάδα: - Έμαθα πως πέθανε.

Η 1^η ομάδα: - Ποιος παπάς τον έχωσε;

και αμέσως τα κορίτσια και των δυο ομάδων πιάνονταν χέρι με χέρι, σχημάτιζαν κύκλο, βημάτιζαν ρυθμικά και όλα μαζί τραγουδούσαν:

- ο παπάς ο γούμενος
με τα γουμενάκια του
και με τα παιδάκια του.

2) «Πινακωτή» ή «Πανακωτή».

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος δυο ομάδες κοριτσιών, γύρω στα δέκα άτομα η κάθε μια. Τα «έβγαζαν» και καθόριζαν τις κοπέλες που θα είναι μαζί με τη μάνα.

Το παιχνίδι αυτό παιζόταν ως εξής:

Η μάνα καθόταν στο έδαφος με τα πόδια σε διάσταση, η επόμενη κοπέλα πήγαινε και καθόταν ανάμεσα στα πόδια της

προηγούμενης, ενώ η ίδια τα είχε στη διάσταση. Ο τρόπος αυτός συνεχιζόταν μέχρι να καθίσουν και οι δέκα κοπέλες.

Η αντίπαλη ομάδα πήγαινε και ρωτούσε:

- Πνανκωτή, πινακωτή

Μάνα: Έλα απ' τ' άλλο μου τ' αυτί.

- Θέλω μια νύφη.

Μάνα: Κι εκείνη που σου 'δωσα, τι την έκανες;

- Πήγε να πάρει νερό κι έπεσε μες στο πηγάδι.

Η μάνα έδινε μια κοπέλα, κάθε φορά που τη ζητούσαν, προβάλλοντας - η αντίπαλη ομάδα - διαφορετικούς λόγους την κάθε φορά, για το τι έπαθε η προηγούμενη νύφη.

Το παιχνίδι συνεχιζόταν μέχρις ότου η αντίπαλη ομάδα πάρει όλες τις νύφες. Η μάνα έβαζε τα κλάματα για τις χαμένες νύφες. Με τον ίδιο τρόπο έπαιζε η άλλη ομάδα.

Όποια ομάδα είχε καταφέρει να συγκεντρώσει τις περισσότερες νύφες, ήταν η νικήτρια.

ζ. Παιχνίδια δεξιότητας πάνω σε χαραγμένο σχέδιο

1) Χαράκια.

Κατ' εξοχήν κοριτσίστικο παιχνίδι. Πρώτα τα «έβγαζαν» με έναν από τους τρόπους που περιέγραψα παραπάνω, για να τηρήσουν σειρά προτεραιότητας.

Έτσι έπαιρναν ένα μυτερό ξύλο και σχημάτιζαν στο χώμα ένα ορθογώνιο, το οποίο χώριζαν με τέσσερις οριζόντιες γραμμές και προσπαθούσαν να κάνουν ίσα τα κουτάκια από το 1 μέχρι και το 5. Το πέμπτο κουτί ήταν το πιο μεγάλο σε μέγεθος, για να μπορεί το κορίτσι να γυρίσει. Έτσι έριχνε την αμάδα και με κουτσό προσπαθούσε να ανέβει όλα τα κουτάκια από το ένα μέχρι και το 5, χωρίς να ακουμπήσει τη αμάδα της πάνω στις γραμμές και να κατέβει από το 5 στο 1 κατά τον ίδιο τρόπο. Κορίτσι που δεν ακουμπούσε η αμάδα της πάνω στις γραμμές και κατάφερνε να ανέβει και να κατέβει τα κουτάκια, ήταν η νικήτρια.

Βέβαια δεν έλλειπαν και τα κλεψίματα από τις κοπέλες που έπαιζαν. Έτσι τις ονόμαζαν «ζαβολιάρες».

5
4
3
2
1

* Αμάδα = πέτρα για κουτσό

2. Παιχνίδια αγοριών

«Το αερόστατο», «Αετός ή Σαΐτα», «Σφεντόνα», «Σβούρα»
 «Παγίδες», «Στεφάνι ή ρόδα», «Κοπαδιάρικο ή Τσοπάνος», «Το
 στριφτό ή κορώνα γράμματα», «Το λιθαράκι ή πετραδάκι», «Βόλους
 ή Βόλια», «Παφίλια ή Παφλάκια», «Βεζίρης ή κότσια ή αστράγαλοι»,
 «Τριότα», «Εννιάρα», «Καροτσάκια», «Φίτσος», «Τενεκές»,
 «Αυγαστής», «Μακριά γαιδούρα», «Καλύβα ή ψηλή καλυβίτσα»,
 «Τζιζ» ή «Μπιζ», «Αγγιαχτός κι 'αλιά π' θ' αγγιάξ», «Μπάλα»,
 «Αλωνάκι», «Πετροπόλεμος», «Αμπάριζα»,

α. Παιχνίδια κατασκευές

1) Το αερόστατο.

Μερικές λεπτές χρωματιστές κόλλες, δυο ουργιές σύρμα, όχι πολύ χοντρό, λίγα κουρέλια ή στουπί, λίγο φωτιστικό πετρέλαιο και ζυμάρι, ήταν τα υλικά για την κατασκευή του αερόστατου, που έμοιαζε με ένα τεράστιο σακί.

Η ανύψωσή του γινόταν επίσημα από τα παιδιά της γειτονιάς, με γέλια, φωνές και χαρές. Άλλοι κρατούσαν το αερόστατο σε κατακόρυφη θέση, με το στόμα του προς τη γη, άλλοι μούσκειαν με πετρέλαιο το στουπί που κρεμόταν στο μέσο του στόματος, άλλοι έβαζαν φωτιά σ' αυτό και αφού ζεσταινόταν ο αέρας μέσα στο αερόστατο και φούσκωνε και τέντωνε καλά, το αμόλαγαν.

Σιγά - σιγά, καμαρωτό - καμαρωτό ανέβαινε ψηλά, πολύ ψηλά, που φαινόταν λαμπερό αστέρι.

Όταν καιγόταν όλο το πετρέλαιο κι έσβηνε τη φωτιά, τότε άρχιζε να κατεβαίνει προς τη γη.

Η συντροφιά που παρακολουθούσε την πορεία του, πεζοπορώντας μέσα σε οργώματα, σε λιοπερίβολα και σε ρουμάνια, το περίμενε για να το μαζέψει αυτό, ώστε να το χρησιμοποιήσει πάλι άλλη μια φορά. Τα οικονομικά της εποχής εκείνης δεν επέτρεπαν να χρησιμοποιούν το αερόστατο μόνο μια φορά.

2) Αετός ή σαΐτα.

Το υλικό που χρειάζονταν γι' αυτό το παιχνίδι ήταν ένα χαρτόνι, δυο σχοινιά, το ένα μικρό γύρω στα 20 εκ., το άλλο μεγαλύτερο, και κλωστές χρωματιστές.

Έπαιρναν το χαρτόνι, το τοποθετούσαν κάτω στο χώμα. Έπιαναν τις δυο άκρες από το χαρτί φέρνοντας στη μέση του χαρτιού, έτσι ώστε να σχηματίσει τρίγωνο. Μετά έπιαναν τη γωνία που σχηματίστηκε, τσακίζοντάς την προς τα έξω και ξανά προς τα μέσα. Το ίδιο συνέβαινε και με την άλλη πλευρά.

Στις μικρές γωνίες που σχηματίστηκαν περνούσαν το μικρό σχοινί, γύρω στα 20 εκ. Από την κορυφή του αετού περνούσαν το μεγάλο σχοινί, που περνούσε ανάμεσα στο μικρό και λειτουργούσε σαν ζύγι. Τελευταία άφηναν την ουρά με τις χρωματιστές κλωστές. Ο αετός ήταν έτοιμος να πετάξει. Τα αγόρια έτρεχαν κρατώντας το

μεγάλο σχοινί από το χέρι τους. Καθώς έτρεχαν, ο αετός φούσκωνε πηγαίνοντας πιο ψηλά.

3. Σφεντόνα.

4. Σβούρα

5. Οι Παγίδες

Στα παιχνίδια που έπαιζαν τα αγόρια μπορούμε να κατατάξουμε και τις παγίδες για το πιάσιμο των πουλιών, που δεν ήταν μόνο ευχάριστο παιχνίδι, αλλά μαζί πρόσφερε στα παιδιά εκλεκτούς φρεσκοψημένους στα κάρβουνα μεζέδες από κοτσύφια, σπουργίτια κλπ.

Δυο τύπων παγίδες έφτιαχναν. Για την κατασκευή της μιας χρησιμοποιούσαν μια βέργα, καμιά δεκαριά καλαμάκια, το σκουληκαυτήρι, το φουρκί και το σκαντάρι.

Έπαιρναν μια γερή βέργα, μήκους 70-90 πόντους, από καναπίτσα ή αγριλιά ή συκιά, τη λύγιζαν σε σχήμα τόξου και την έδεναν με δυο παράλληλα δεσίματα διπλού σπάγκου. Περνούσαν τα καλαμάκια κάθετα στους διπλούς σπάγκους σε ίσες αποστάσεις με «χιασμό» και το ξανάδεναν στην καμπύλη του τόξου. Στο μέσον του τόξου άφηναν μια θηλιά και στο μεσαίο καλαμάκι περνούσαν σαν σκουλαρίκι το σκουληκαντήρι, που το έφτιαχναν από φρέσκια συκόβεργα. Στο κάτω μέρος του σκουληκαντηριού κάρφωναν το

δόλωμα, σκουλήκι ή καρπός ελιάς. Έστηναν την παγίδα με μια κλίση προς το έδαφος και περνούσαν το φουρκί ανάμεσα από δυο μεσαία καλαμάκια, αφού το σκανταλάρι, που η μια άκρη του περνούσε από τη θηλιά και η άλλη, η μητερή, μόλις που ακουμπούσε στο σκουληκαντήρι. Τέλος φόρτωναν την παγίδα με λίγες πέτρες και όλα ήταν έτοιμα.

Πηγαίνοντας το πουλί να φάει το δόλωμα, κουνούσε το σκουληκαντήρι με άμεσο επακόλουθο να ελευθερωθεί από αυτό το σκανταλάρι και να πέσει η παγίδα, πλακώνοντάς το από κάτω. Γι' αυτό την παγίδα αυτή την ονόμασαν πλακωπαγίδα.

Μια χλωρή βέργα από καναπίτσα ή αγριλιά, 70 πόντους, και ένα κομμάτι σπάγκος, 40 πόντους περίπου, ήταν τα υλικά.

Έμπηγαν μια βέργα κάθετα στο έδαφος και στην ελεύθερη άκρη της έδεσαν το σπάγκο. Στην ελεύθερη άκρη του σπάγκου έφτιαχναν θηλιά, που με τέχνη τη στέριωναν στο έδαφος, τεντώνοντας το σπάγκο. Έτσι η βέργα λυγούσε και έπαιρνε τη μορφή τόξου. Στο κέντρο της θηλιάς έβαζαν για δόλωμα σπόρους σταριού ή καρπό ελιάς.

Το πουλί, καθώς ριχνόταν για να φάει το δόλωμα, περνούσε το κεφαλάκι του μέσα στη θηλιά και άθελά του την κουνούσε. Με το κούνημα ελευθερωνόταν η θηλιά, τέντωνε η βέργα και το πουλί βρισκόταν κρεμασμένο.

Εκτός από τις παγίδες κυνηγούσαν και χτυπούσα πουλιά με το λάστιχο, που ήταν μια μικρή φούρκα σε σχήμα Y, δυο λωρίδες

λάστιχο και ένα κομμάτι δέρμα. Όπλιζαν με την κατάλληλη πέτρα, τέντωναν καλά το λάστιχο, σημάδευαν το πουλί και άφηναν την πέτρα να πεταχτεί με δύναμη στο στόχο. Μερικά παιδιά ήταν άσοι στο σημάδι με το λάστιχο. Αυτοί πάντοτε έφερναν στην τσέπη τους το όπλο αυτό, το «λάστιχο».

6) Στεφάνι (ρόδα ή τροχός).

Τα αγόρια έπαιρναν ένα στεφάνι από βαρέλι ή από ό,τι ήταν εύκολο να βρουν εκείνη την εποχή, ένα σίδηρο γύρω στα 60 εκ. με την άκρη γυρισμένη σε σχήμα U. Η ρόδα έμπαινε μέσα σ' αυτό το σίδηρο και την κυλούσαν.

Μερικές φορές έπαιρνε μορφή αγώνα. Όλα τα παιδιά ξεκινούσαν από την ίδια αφετηρία και ήταν υποχρεωμένα να διανύσουν καθορισμένη απόσταση.

7) Κοπαδιάρικο ή Τσοπάνος

Στο παιχνίδι αυτό τα αγόρια πήγαιναν και μάζευαν κουκουάρια (γύρω στα 50), έφτιαχναν με πετρούλες έναν κύκλο και τα έβαζαν μέσα (στρούγκα). Από αυτά διάλεγαν τα καλύτερα γι' αυτό τα ονόμαζαν «κριάρια».

Το ίδιο παιχνίδι έπαιζαν με τα βελανίδια. Βλέπουμε ότι τα αγόρια είχαν ανεπτυγμένο το αίσθημα της «κτηνοτροφίας».

β. Παιχνίδια με νομίσματα

1) Το στριφτό ή Κορώνα - Γράμματα.

Έστριβαν ένα νόμισμα ψηλά στον αέρα. Αν αυτό έπεφτε στο έδαφος και φαινόταν η πλευρά του με τα γράμματα, κέρδιζαν όσοι είχαν στοιχηματίσει γράμματα. Αν φαινόταν η κορώνα, κέρδιζαν όσοι ποντάριζαν στην κορώνα. Κατά κανόνα, αυτός που έστριβε το νόμισμα ποντάριζε πάντοτε στην κορώνα.

Στο στριφτό, ορισμένα παιδιά ήταν άσοι, άφταστοι τεχνίτες, γιατί τα κατάφερναν και έφερναν συνέχεια όλο κορώνες.

Τη στιγμή που το νόμισμα στριφογύριζε με βουητό ψηλά στον αέρα, απόλυτη σιωπή απλωνόταν. Μόλις όμως έπεφτε στο έδαφος και έδειχνε κορώνα, τότε, μια ξαφνική φωνή γέμιζε τον αέρα «σπάζοντας τη σιωπή» «τουρθί».

Απολαυστική ήταν και η στιγμή, όταν στο φόρτε του παιχνιδιού ακουγόταν ξαφνικά η λέξη «χωροφύλακας».

Τα εγκατέλειπαν όλα και το δίνανε στα πόδια για να σωθούν. Ο σώζων εαυτό σωθείτω. Οι πιο σβέλτοι και έξυπνοι, με ταχύτητα αστραπής, πρώτη άρπαζαν τα στοιχήματα και ύστερα γίνονταν καπνός.

2) Το λιθαράκι ή πετραδάκι.

Το παιχνίδι αυτό είναι ίδιο με το προηγούμενο, με τη διαφορά ότι, αντί να στρίβουν το νόμισμα στον αέρα, βύθιζαν το μισό, με μια κρίση, στο νοτισμένο έδαφος, κατόπιν χτυπούσαν δυνατά, με τέχνη, στην άκρη του, με ένα λιθάρι. Έτσι πεταγόταν και στριφογύριζε στον αέρα.

Η στάση που έπαιρνε ο παίκτης για να χτυπήσει το νόμισμα ήταν πολύ θεαματική και δεν υστερούσε από τη στάση του δυσκοβόλου.

γ. Παιχνίδια με υλικό κέρδος

1) Βόλους ή Βόλια.

Το παιχνίδι αυτό ξεκινούσε με δυο άτομα, αλλά μπορούσαν να πάρουν μέρος και παραπάνω, μέχρι και 5 (πέντε) ή 6 (έξι) άτομα.

Οι βόλοι ήταν γυάλινοι. Τοποθετούσαν δυο βόλους στο έδαφος, κάποιο παιδί προσπαθούσε με το βόλο του από καθορισμένο σημείο και με το χέρι σταθερό, χωρίς να περνά το όριο, να φτάσει όσο πιο κοντά γινόταν στους στημένους βόλους. Έριχναν και οι υπόλοιποι με τον ίδιο τρόπο. Συνέχιζαν το παιχνίδι μέχρι να βγει κάποιος νικητής. Νικητής θα οριζόταν αυτός, ο οποίος είχε καταφέρει να χτυπήσει τους βόλους ή να φέρει το δικό του βόλο πιο κοντά στους υπόλοιπους.

2) «Παφίλια» ή «Παφλάκια».

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος τέσσερα άτομα. Έπαιρναν καπάκια από διάφορα μπουκάλια και τα χτυπούσαν με μια πέτρα για να γίνουν επίπεδα. Έπειτα τα τοποθετούσαν στο έδαφος και κάποιο παιδί προσπαθούσε να χτυπήσει τα στημένα παφίλια. Αν κατάφερνε να τα χτυπήσει τα έπαιρνε δικά του.

Μη νομίζετε ότι ήταν εύκολο εκείνη την εποχή να βρεθούν τα παφίλια και τα καπάκια από διάφορα μπουκάλια αναψυκτικών. Μερικές φορές χρησιμοποιούσαν τα κουμπιά.

•3) Βεζίρης ή κότσια ή αστράγαλοι.

Αρχαιότατο παιχνίδι. Στον Οπούντα, ο Πάτροκλος, ο γιος του Μενοιτίου και της Σθενέλης, φιλονίκησε επάνω στο παιχνίδι των αστραγάλων με το φίλο του Αιάντη ή Κλειτώνυμο κατ' άλλους και άθελά του τον σκότωσε.

Μέχρι το 1930 τα αγόρια έπαιζαν το παιχνίδι αυτό. Μάλιστα ο νικητής του παιχνιδιού χτυπούσε τους συμπαίκτες του με τον στρούμπο, που ήταν ένα μαντήλι με έναν κόμπο στη μια άκρη του.

δ. Παιχνίδια ζευγαρωτά

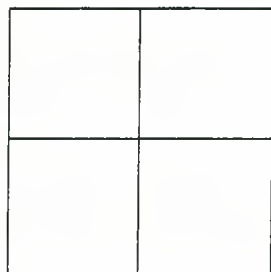
1) Τριότα.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιζαν δυο άτομα. Σχημάτιζαν στο έδαφος με ένα μυτερό ξύλο, ένα μεγάλο τετράγωνο και το χώριζαν σε τέσσερα πιο μικρά, φέρνοντας μια οριζόντια γραμμή και μια κάθετη.

Ο κάθε παίκτης έπαιρνε τρία χαλικάκια στο χέρι του και τα τοποθετούσε ανάκατα πάνω στην τριότα, το ίδιο έκανε και ο άλλος παίκτης.

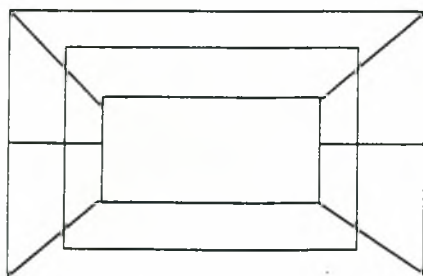
Νικητής ήταν αυτός που κατάφερε να βάλει τα χαλικάκια κατά μεριά οριζόντια, κάθετα ή διαγώνια.

Αν δεν είχαν χαλικάκι, έβαζαν κουκί, ρεβίθι ή φασόλι.

2) «Εννιάρα»

Παρόμοιο με το προηγούμενο παιχνίδι. Με τη διαφορά ότι τώρα οι παίκτες μπορούσαν να τοποθετήσουν και να παίξουν από τις γωνίες. Κάτι σαν την τρίλιζα σήμερα. Άλλαζε το σχήμα του παιχνιδιού.

3) Καροτσάκια.

Χωρίζονται σε ζευγάρια. Το πρώτο αγόρι πέφτει μπρούμυτα στο έδαφος με τα χέρια τεντωμένα. Το άλλο πιάνει το πρώτο από τα πόδια. Το πρώτο αρχίζει να βαδίζει με τα χέρια. Πολλές φορές έπαιρνε μορφή σκυταλοδρομίας και διαγωνίζονταν ποιο ζευγάρι θα βγει πρώτο.

ε. Παιχνίδια σκοποβολής

1) Ο «Φίτσος»

Κάτω από ένα όρθιο στενόμακρο πετραδάκι τοποθετούσαν γραμματόσημα. Από απόσταση μερικών μέτρων σημάδευαν το Φίτσο, την πέτρα με το γραμματόσημο. Όποιος την έριχνε με την αμάδα του έπαιρνε τα γραμματόσημα.

2) Τενεκές.

Στο παιχνίδι αυτό παίζουν αγόρια ηλικίας μέχρι και 15 χρονών. Το παιχνίδι παίζεται ως εξής: Τα αγόρια χαράζουν έναν κύκλο και στήνουν στη μέση ένα χαλασμένο τενεκέ. Ύστερα, σε πέντε - έξι βήματα απόσταση χαράζουν μια ίσια γραμμή, το σημάδι από όπου θα χτυπήσουν. Πρώτα θα βγάλουν εκείνον που θα τα φυλάει. Αυτός θα πρέπει να σταθεί κοντά στον τενεκέ. Οι άλλοι χτυπούν τον τενεκέ με μια αμάδα ή ένα μεγάλο χαλίκι, προσπαθώντας να τον ρίξουν. Εκείνος που τα φυλάει πρέπει να ξανστήνει κάθε φορά τον τενεκέ στη θέση του και ύστερα να τρέξει να πιάσει εκείνον που τον έριξε. Αν αυτός, είτε προφτάσει να πατήσει την αμάδα του, είτε τρέξει έξω από το σημάδι, τότε αυτός που τα φυλάει δεν έχει πια δικαίωμα να τον πιάσει και ξαναγυρίζει στη θέση του. Η αμάδα μένει στη θέση της και ο επόμενος που θα ρίξει, θα πάει να την πάρει από εκεί που έπεσε και θα γυρίσει στο σημάδι, για να ρίξει από εκεί. Όποιος συλληφθεί από τη μάνα θα βγει από το παιχνίδι. Νικητής είναι εκείνος που θα ρίξει τον τενεκέ χωρίς να τον πιάσουν.

στ. Παιχνίδια με πηδήματα

1) Αυγαστής.

Οι παίκτες έμπαιναν στη σειρά, ο ένα πλάι στον άλλο, σε απόσταση 1,2 - 2 μέτρα. Έσκυβαν τη μέση, ακουμπούσαν τα χέρια στα γόνατα και προσπαθούσαν να πλησιάσουν το κεφάλι όσο μπορούσαν πιο κοντά στα γόνατα. Ο τελευταίος στη σειρά άρχιζε να υπερπηδά τον ένα μετά από τον άλλο, στηρίζοντας τα χέρια του στη ράχη αυτού που υπερπηδούσε με ανοιχτά τα πόδια του. Όταν υπερπηδούσε και τον τελευταίο, έπαιρνε θέση πλησίον αυτού, σε όμοια στάση, για να υπερπηδηθεί από τους άλλους.

2) Μακριά γαϊδούρα.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος δυο ομάδες. Η κάθε μια αποτελούταν από 8-10 άτομα και από έναν αρχηγό (μάννα). Αφού τα «έβγαζαν» με έναν από τους τρόπους που περιγράψαμε παραπάνω, έπαιρναν θέση. Η μάννα έπρεπε να στέκεται όρθια με τα πόδια ελαφρά στη διάσταση, ακουμπούσε την πλάτη της πάνω σε έναν κορμό δέντρου ή σε έναν τοίχο, για να μπορεί να στηριχτεί καλύτερα η ομάδα. Ο επόμενος πήγαινε και έβαζε το κεφάλι του στο πλάι της μέσης της μάννας, ενώ τα χέρια υποβάσταζαν, περασμένα κυκλικά γύρω από τη μέση της μάννας. Το ίδιο έκανε και ο επόμενος, μέχρις ότου η ομάδα πάρει αυτή τη θέση.

Η αντίπαλη ομάδα τώρα: η μάνα έπρεπε να πάρει φόρα και να πηδήξει όσο μακριά γινόταν, σχεδόν να φτάσει τη μάνα της άλλης ομάδας. Τον ίδιου τρόπο ακολουθούσαν και οι επόμενοι, προσέχοντας πάντα να πηγαίνουν όσο πιο μακριά μπορούσαν, έως ότου ανέβουν όλοι πάνω στις πλάτες των αντιπάλων. Έχαναν όταν «η μακριά γαιδούρα» δεν μπορούσε να υποβαστάξει όλο το βάρος και κάπου, είτε τους έριχνε κάτω, είτε έπεφτε η ίδια.

ζ. Παιχνίδια με λουρί

1) Καλύβα ή ψηλή καλυβίτσα.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος γύρω στα 7 άτομα.

Κάποιο αγόρι αναλάμβανε να κάνει τη μάνα, η οποία κρατούσε στο χέρι της ένα λουρί.

Τρία αγόρια πιασμένα από τους ώμους έκαναν κύκλο. Η μάνα προσπαθούσε να αποτρέψει τα άλλα αγόρια, φέρνοντας γύρω το λουρί, να μην ανέβουν στους ώμους των άλλων. Αν η μάνα ακουμπούσε κάποιον με το λουρί, έβγαινε έξω από το παιχνίδι, αν όχι, κατάφερνε να ανέβει στους ώμους των άλλων. Η παράταξη ήταν: τρεις αποτελούσαν τη βάση, δυο προσπαθούσαν να ανέβουν πάνω στους ώμους των τριών και ο τελευταίος πάνω στους ώμους των δύο.

Αν κατάφερναν να φτιάξουν αυτό το σχηματισμό ήταν νικητές.

η. Παιχνίδια με χτυπήματα

1) «Τζιζ» ή «Μπιζ»

Το παιδί που συμφωνήθηκε να τα φυλάξει, έζωνε με το δεξί του χεριού του το στήθος του, περνούσε την παλάμη κάτω από τη μασχάλη του αριστερού χεριού και την κρατούσε κατακόρυφα ανοιχτή. Σήκωνε τον πήχη του αριστερού χεριού προς το αριστερό μάγουλο και με την παλάμη έκρυβε το αριστερό μάτι, για να μη βλέπει προς το αριστερό του μέρος, όπου ήταν οι συμπαίκτες του.

Τα παιδιά τον χτυπούσαν στην ανοιχτή παλάμη του και φώναζαν όλα μαζί τζιζ - τζιζ ή μπιζ - μπιζ, αυτός δε προσπαθούσε να μαντέψει ποιος πρώτος τον χτύπησε. Αν τον έβρισκε, καθόταν αυτός για να δεχθεί τα χτυπήματα, αλλιώς ξανακαθόταν ο ίδιος.

Πολλές φορές τα χτυπήματα ήταν τόσο βίαια και δυνατά, που σταματούσε η αναπνοή του παιδιού και το παιχνίδι καταντούσε βάρβαρο.

2) «Αγγιαχτός κι αλιά π' θ' αγγιαξ'»

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος 3 άτομα. Ένας αναλάμβανε το ρόλο της μάνας. Τα άλλα δυο άτομα έρχονταν ο ένας απέναντι στον άλλο και υπό την καθοδήγηση της μάνας άρχιζε το παιχνίδι.

Η μάνα έλεγε: σ' αγγιάξ' Κώστα ο Νίκος

ο Κώστας μετά προσπαθούσε να αγγίξει το Νίκο.

Η μάνα έλεγε: σ' αγγιάξ' πολύ Κώστα ο Νίκος και το παιχνίδι συνεχιζόταν.

Η μάνα εδώ είχε το ρόλο του «δικηγόρου του διαβόλου», γιατί έβαζε τα παιδιά να μαλώσουν. Και δεν ήταν απλό χάιδεμα ή άγγιγμα, ήταν σφαλιάρα, κλωτσιά, τράβηγμα μαλλιών κλπ. Μερικές φορές τα παιδιά γύριζαν στο σπίτι τους με ρούχα σκισμένα και μαλλιά ανακατεμένα.

θ. Παιχνίδια με μπάλα

1) Μπάλα

Το παιχνίδι με τη μπάλα είχε πολλές ομοιότητες με το σημερινό παιχνίδι. Η μόνη διαφορά ήταν στο είδος της μπάλας που χρησιμοποιούσαν. Δεν ήταν πλαστική και φουσκωμένη, όπως η σημερινή, αλλά πάνινη και ξεφούσκωτη.

Έφτιαχναν τη μπάλα με κουρέλια, τα οποία τοποθετούσαν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματίζει ένα στρόγγυλο μεγάλο κουρέλι, η λεγόμενη μπάλα.

ι. Παιχνίδια με τρέξιμο

1) Αλωνάκι.

Οριοθετούσαν κάποιο χώρο. Έφτιαχναν μια γούρνα και γύρω - γύρω έβαζαν μικρές πετρούλες. Η μάνα φύλαγε τη γούρνα. Τα άλλα παιδιά έτρεχαν γύρω - γύρω προσπαθώντας να αγγίξουν τη γούρνα. Αν την άγγιζε κάποιος, τότε έπαιρνε τη θέση της μάνας. Αν όμως η μάνα άγγιζε κάποιον, τότε αυτός έβγαινε από το παιχνίδι.

2) Ο πετροπόλεμος.

Ένα από τα πολύ παλιά παιχνίδια των αγοριών ήταν ο πετροπόλεμος, που άρχισε από το 1900.

Ο πετροπόλεμος γινόταν μεταξύ Αταλαντινών και Μακεδόνων. Οι αντίπαλες ομάδες παρατάσσονταν σε θέση μάχης στα σύνορα Αταλάντης - Μακεδονίας, λίγα μέτρα δυτικά του καταρράχτη, που με τις πολλές πέτρες του αποτελούσε αποθήκη πολεμοφοδίων.

Ο πόλεμος τελείωνε όταν η μια ομάδα έπαιρνε φαλάγγι την άλλη και τη διασκόρπιζε.

Παρά το επικίνδυνο του παιχνιδιού, ποτέ δεν έγινε κανένα σοβαρό ατύχημα. Ζημιές πάθαιναν μόνο τα κεραμίδια των χαμηλών σπιτιών.

ια. Παιχνίδια με αντίπαλες ομάδες

1) Αμπάριζα.

Στο παιχνίδι αυτό λαμβάνουν μέρος δυο ομάδες. Οι δυο ομάδες ήταν περίπου σε απόσταση 50 μ. (η απόσταση καθοριζόταν από τους αρχηγούς) η μια απέναντι στην άλλη. Ανάμεσά τους μια γραμμή, που σχημάτιζαν στο χώμα με ένα μυτερό ξύλο. Κάποιο παιδί καθόταν στην αρχή της γραμμής για να δώσει το σύνθημα. Όταν το έδινε, ξεκινούσαν ταυτόχρονα δυο άτομα (ένα από κάθε ομάδα). Όποιος έφτανε πρώτος στη γραμμή, έπαιρνε τον άλλο ως «αιχμάλωτο» στη δική του ομάδα.

Το παιχνίδι συνεχιζόταν μέχρις ότου κάποια ομάδα έμενε με λιγότερα άτομα. Αν είχε περισσότερα, ήταν νικήτρια.

3. Παιχνίδια κοινά

Κούνια, Τραμπάλ, «Τσιλίκα», «Γούτσα», «Το κρυφτούλι», «Κούκου», Κυνηγητό, Κουτσό κυνηγητό, «Γρίτσα - γρίτσα», «Ο λύκος και τ' αρνί», «Θέλω - θέλω», «Τριχίτσα», «Τσόγκια», «Χαρχάλα», «Κολοκυθιά», «Ψαρ' - ψαρ' μπα», «Λουκούμια», «Πού το πάμε τούτο;», «Πατώ;».

α. Παιχνίδια κατασκευής

1) Κούνια.

Εκείνη την εποχή δεν υπήρχαν αλάνες, ούτε και παιδικές χαρές να παίξουν τα παιδιά. Έτσι έφτιαχναν μόνα τους την κούνια.

Έπαιρναν ένα μεγάλο σχοινί, τη μια άκρη πετούσαν πάνω και την περνούσαν ανάμεσα σ' ένα κλαδί δέντρου, ενώ την άλλη την κρατούσαν στο χέρι τους. Μετά έπιαναν τις δυο άκρες και τις έδεναν κόμπο. Η κούνια ήταν έτοιμη.

Τα παιδιά τραγουδούσαν:

«Κούνια μπέλα, κούνια λέσα
παρ' κι εμένα μέσα».

2) Τραμπάλα.

Μια σανίδα ή ένα γερό, μακρύ ξύλο, το ζύγιζαν επάνω σε ένα κούτσουρο από λιόδεντρο ή σε ένα λιθάρι, καβαλίκευε το ένα παιδί

στη μια άκρη και το άλλο στην άλλη και άρχιζαν να τραμπαλίζονται τραγουδώντας:

«Τράμπα - τραμπαλίζομαι
πέφτω και τσακίζομαι
και χτυπώ το γόνα μου
και με κλαίει η παγώνα μου».

3) Τσιλίκα.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιζαν πάνω από δυο (2) άτομα. Χρειάζονταν δυο ξύλα. Το ένα μεγάλο, γύρω στα 60 εκ. το έλεγαν βέργα ή τσιλίκα και ήταν φτιαγμένο κυρίως από ροδιά ή κουμαριά, γιατί ήταν πιο ανθεκτικό. Το δεύτερο ήταν μικρότερο, μέχρι και 15 εκ., το έλεγαν λόγγο. Αυτό το ξύλο ήταν πελεκημένο στις άκρες, έτσι ώστε να είναι μυτερό και οι μύτες να είναι η μια στην πάνω πλευρά και η άλλη στην κάτω.

Έβαζαν αφετηρία, όπου και τοποθετούσαν το λόγγο και κάποιο παιδί, κρατώντας τη βέργα, χτυπούσε το λόγγο στην άκρη, έτσι ώστε να σηκωθεί και να πάει όσο πιο μακριά γίνεται. Κάθε παιδί είχε δικαίωμα να χτυπήσει το λόγγο τρεις (3) φορές.

Αν κάποιο παιδί ήταν πιο αναπτυγμένο από τα άλλα και χτυπούσε το λόγγο, έψαχνε να τον βρει στα κεραμίδια των σπιτιών ή στους φράχτες.

4) Γούτσα.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος δυο άτομα.

Τα παιδιά έσκαβαν στο έδαφος μια γούρνα, όχι πολύ μεγάλη, έπαιρναν ένα μικρό ξυλάκι και το τοποθετούσαν οριζόντια πάνω από τη γούρνα.

Κάποιο παιδί αναλάμβανε το ρόλο της μάνας και με ένα ξύλο, γύρω στα 50 εκ. προσπαθούσε (μια προσπάθεια) να χτυπήσει το μικρό ξύλο και να ανασηκωθεί ψηλά στον αέρα. Το ξύλο έπρεπε να πάει αρκετά μακριά.

Τα άλλα παιδιά προσπαθούσαν να πιάσουν αυτό το μικρό ξυλάκι, τη «γούτσα». Αν κάποιο τα κατάφερνε, έπαιρνε τη θέση της μάνας, ενώ η μάνα έπαιρνε θέση μέσα στο παιχνίδι.

β. Παιχνίδια με τρέξιμο

1) Το κρυφτούλι.

2) «Κούκου»

Αυτό το κρυφό παίζεται κυρίως το χειμώνα, μέσα στο σπίτι και εκείνος που τα φυλάει - συνήθως ο μεγαλύτερος - δεν μετράει, αλλά γυρίζει το πρόσωπό του στον τοίχο και περιμένει να κρυφτούν οι άλλοι.

Όταν κρυφτούν όλοι, του φωνάζουν «κούκου».

3) Κυνηγητό.

4) Κουτσό κυνηγητό.

Το παιχνίδι αυτό διαφέρει από το κοινό κυνηγητό, γιατί εκείνος που τα φυλάει - και εκείνοι τους οποίους κυνηγάει - τρέχουν με το ένα πόδι. Μάλιστα, εκείνος που τα φυλάει έχει δικαίωμα να κρατήσει το πόδι του με το χέρι του. Επειδή είναι πολύ δύσκολο να πιάσει κάποιον, οι άλλοι πάνε μπροστά του, τον τσιμπούν, τον πειράζουν και τον κοροϊδεύουν. Η περιοχή που μπορούν να απομακρυνθούν τα παιδιά είναι περιορισμένη και αν βγουν έξω από αυτήν, καίγονται. Αν ο κουτσός καταφέρει να πιάσει κάποιο παιδί, τότε τα φυλάει αυτό.

5) «Γρίτσα - Γρίτσα»

Παίζεται από τέσσερα και περισσότερα παιδιά. Ένα παιδί από τα μεγαλύτερα κάνει τη γρίτσα. Κρατάει ένα ραβδάκι και περπατάει κουτσαίνοντας. Τα άλλα έρχονται από πίσω και λένε:

- Γρίτσα, γρίτσα, πού πας;
- Στην εκκλησίτσα.
- Να 'ρθω κι εγώ κοντά σου;
- Να 'ρθεις, μα κοίτα μη γελάσεις και με κολάσεις.

Τότε τα παιδιά πάνε πίσω από τη γρίτσα και αφού προχωρήσουν λίγο, αρχίζουν και γελάνε δυνατά και κοροϊδευτικά. Η γρίτσα θυμώνει, πετάει το ραβδί της και τρέχει να κυνηγήσει τα παιδιά. Όποιο πιάσει γίνεται γρίτσα στο επόμενο παιχνίδι.

γ. Παιχνίδια με κύκλο

1) Ο λύκος και τ' αρνί.

Μια ομάδα παιδιών έκανε κύκλο με πιασμένα τα χέρια. Μέσα στον κύκλο έμπαινε ένα κορίτσι που παρίστανε το αρνί και ένα άλλο καθόταν απ' έξω και παρίστανε το λύκο. Όλα μαζί χόρευαν και τραγουδούσαν:

«περπατώ, περπατώ εις το δάσος

όταν ο λύκος δεν είναι εδώ.

Λύκε, λύκε, είσαι εδώ;»

και ο λύκος απαντούσε: «Είμαι στο δάσος», ή «Πάω να πιω νερό» ή «Φορώ το σακάκι μου» κλπ. Τα παιδιά επαναλάμβαναν το χορό και το τραγούδι και ρωτούσαν, λύκε, λύκε, είσαι εδώ; Όταν ο λύκος έλεγε «Παίρνω το ραβδί μου κι έρχομαι», αμέσως ορμούσε να σπάσει τον κλοιό και να αρπάξει το αρνί. Τότε τα παιδιά προσπαθούσαν να διατηρήσουν καλά κλειστό τον κλοιό και να εμποδίσουν το λύκο να μπει μέσα, άνοιγαν τον κλοιό να βγει τ' αρνί και ξανάκλειναν γρήγορα, κλείνοντας μέσα το λύκο. Έτσι συνεχιζόταν το παιχνίδι, μέχρις ότου ο λύκος έπαιρνε το αρνί, οπότε άλλα παιδιά έπαιζαν το ρόλο του αρνιού και του λύκου και η ώρα περνούσε ευχάριστα με γέλια και χαρές.

2) Θέλω -θέλω.

Τα παιδιά έφτιαχναν ένα μεγάλο αλώνι με πέτρες, σχήμα κυκλικό, όλα τα παιδιά έμπαιναν μέσα στο αλώνι, αγόρια και κορίτσια. Η μάνα καθόταν στο σύνορο.

Τα παιδιά άρχιζαν να τρέχουν. Τότε η μάνα έλεγε ένα όνομα από τα παιδιά (π.χ. Γιάννης). Μέχρι να πάει ο Γιάννης εκεί, τα άλλα παιδιά του έριχναν σφαλιάρες και κλωτσιές. Ο Γιάννης έπαιρνε τη θέση της μάνας και φώναζε και αυτός με τη σειρά του κάποιο όνομα. Το παιχνίδι συνεχιζόταν έτσι κατ' αυτόν τον τρόπο.

3. «Τριχίτσα».

Τα παιδιά σχημάτιζαν έναν κύκλο, κρατώντας ένα σχοινί μεγάλο στα χέρια τους, μια τριχιά. Η μάνα έμπαινε στο κέντρο του κύκλου και προσπαθούσε να πιάσει ένα από τα παιδιά που κρατούσαν την τριχίτσα. Η μάνα παρίστανε την κουτσή. Αν η μάνα κατάφερνε να πιάσει ένα παιδί, τότε αυτό έπαιρνε τη θέση της μάνας, ενώ αυτή έμπαινε στον κύκλο κρατώντας την τριχίτσα.

δ. Παιχνίδια σκοποβολής με μπάλα ή πέτρα

1) Τσόγκια.

Τα παιδιά έπαιρναν τρεις πέτρες (τα τσόγκια) και έβαζαν τη μια πάνω στην άλλη (τις έστηναν). Μετά, από μια απόσταση γύρω στα 20 μέτρα, προσπαθούσαν να ρίξουν τα τσόγκια με μια άλλη πέτρα που κρατούσαν στο χέρι. Αν ένα παιδί έριχνε τα τσόγκια, έπαιζε ξανά το ίδιο λέγοντας ότι «έκανε μία». Αν όμως δεν τα έριχνε, τη θέση του έπαιρνε ο επόμενος.

2) Χάρχαλα.

Για το παιχνίδι αυτό χρειάζονταν μικρές πετρούλες, που τις βάζανε τη μια πάνω στην άλλη. Η μάνα είχε μια μπάλα στα χέρια της και προσπαθούσε να ρίξει τις πέτρες (με τρεις προσπάθειες). Αν κατάφερνε να τις ρίξει, τότε κυνηγούσε τα υπόλοιπα παιδιά με τη μπάλα.

Σκοπός αυτού του παιχνιδιού ήταν να στηθούν τα «χάρχαλα» από την ομάδα. Αν κάποιο παιδί κατάφερνε να τα στήσει, τότε μάνα παρέμενε η ίδια. Αν όμως η μάνα χτυπούσε κάποιο παιδί με τη μπάλα, τότε το παιδί έβγαινε έξω από το παιχνίδι.

ε. Παιχνίδια πνευματικής ετοιμότητας

1) «Κολοκυθιά».

Την κολοκυθιά έπαιζαν αγόρια και κορίτσια. Από πέντε μέχρι επτά άτομα. Ένα παιδάκι καθόταν όρθιο (μάννα) κρατώντας μια μεγάλη κολοκύθα. Αν δεν υπήρχε κολοκύθα, γιατί οι καιροί ήταν δύσκολοι, έπαιρνε τη θέση της μια μεγάλη πέτρα. Το παιχνίδι γινόταν ως εξής:

Κάποιο παιδί καθόταν στο έδαφος με ανοιχτά τα πόδια (π.χ. διάσταση), το επόμενο παιδάκι καθόταν ανάμεσα στα πόδια του προηγούμενου και αυτό συνεχιζόταν μέχρι να καθίσουν και τα επτά άτομα. Κάθε παιδί είχε ένα νούμερο από το ένα μέχρι και το 7. Η μάννα άρχιζε και έλεγε:

«Έχω μια κολοκυθιά που κάνει πέντε κολοκύθια»

Πήγαινε την κολοκύθα ή την πέτρα στο παιδί που είχε το νούμερο πέντε. Το νούμερο πέντε απαντούσε:

«Γιατί να κάνει πέντε;» και η μάννα έλεγε:

«Εμ, πόσα να κάνει;» Το νούμερο πέντε απαντούσε:

«Να κάνει τρία»

Ο διάλογος συνεχιζόταν μεταξύ μάννας και άλλου νούμερου κάθε φορά. Όταν κάποιο παιδί έκανε λάθος και έλεγε για τη μάννα, καιγόταν.

2) «Ψαρ' - ψαρ' μπα».

Στο παιχνίδι αυτό τα παιδιά κάθονταν οκλαδόν στο έδαφος. Ο μεγαλύτερος της παρέας αναλάμβανε το ρόλο της μάνας. Έτσι έλεγε στα υπόλοιπα παιδιά να κλείσουν τα μάτια και να φωνάζουν όσο δυνατά μπορούσαν τη φράση: «Ψαρ' - ψαρ' μπα». Με το «μπα» που έκαναν, στάχτη και χώμα γέμιζε το ανοιχτό τους στόμα.

Ενώ η μάνα ξεκαρδιζόταν στα γέλια, τα παιδιά έκλαιγαν για τη στάχτη που έτρωγαν.

3) Λουκούμια.

Στο παιχνίδι αυτό έπαιρναν μέρος δυο άτομα.

Το παιχνίδι έχει ως εξής:

Έπαιρναν ένα μακρύ καλάμι, στο οποίο έδεναν ένα σχοινί. Στο σχοινί επάνω έδεναν ένα λουκούμι.

Το ένα παιδί κρατούσε το καλάμι και το κουνούσε.

Το άλλο παιδί έπαιρνε θέση κάτω από το λουκούμι και με ανοιχτό στο στόμα προσπαθούσε να το δαγκώσει. Αν τα κατάφερνε, έπαιρνε το λουκούμι ως έπαθλο, αν όχι συνέχιζε μέχρι να τα καταφέρει.

στ. Παιχνίδια χωρίς ανταγωνισμό

1) Πού το πάμε τούτο;

Στο παιχνίδι αυτό έπαιζαν τρία παιδιά. Τα δυο σχημάτιζαν με τα χέρια τους μια σκάρα με τον εξής τρόπο:

Με την παλάμη του δεξιού χεριού έπιαναν τον πήχη του αριστερού χεριού τους. Κατόπιν, με την παλάμη του αριστερού χεριού έπιαναν ο ένας τον πήχη του δεξιού χεριού του άλλου. Ο τρίτος καθόταν επάνω στη σκάρα και τον περιέφεραν τραγουδώντας ρυθμικά:

«πού το πάμε τούτο;

στου κατσούλ' το φούρνο

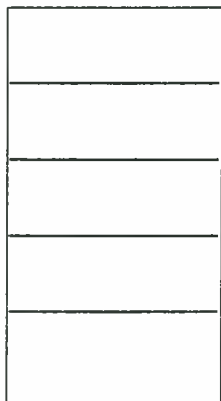
τι θα φαμ' το βράδυ;

κουτσιλιά με λάδι»

Στη θέση του καθιστού εναλλάσσονταν και τα τρία παιδιά.

ζ. Παιχνίδια επιδεξιότητας - πάνω σε χαραγμένο σχέδιο

1) Πατώ;

Το παιχνίδι αυτό παιζόταν από αγόρια και κορίτσια, με τα μάτια κλειστά. Σχημάτιζαν με ένα μυτερό ξύλο στο χώμα το διπλανό σχήμα.

Μετά κάποιο παιδί προσπαθούσε με κλειστά μάτια και με το κάθε πόδι να πατάει μέσα σε κάθε τετράγωνο, χωρίς να πατήσει τις

γραμμές, ρωτώντας κάποιο άλλο «πατώ;». Αν του απαντούσε έχανε.

Αν απαντούσε ναι, έχανε τη σειρά του. Νικητής ήταν αυτός που θα κατάφερνε με κλειστά μάτια να φτάσει στο τέλος και να ξαναγουρίσει στην αφετηρία τους.

ΛΑΪΚΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

Γ. ΛΑΪΚΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

1. ΧΩΡΟΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΩΝ

Οι χώροι στους οποίους διεξάγονταν τα αγωνίσματα, ήταν η πλατεία του χωριού ή κάποιο ίσιωμα και το προαύλιο του σχολείου και των εκκλησιών.

2. ΧΡΟΝΟΣ

Ο χρόνος που διεξάγονταν τα αγωνίσματα ήταν οι γιορτές της Αποκριάς και του Πάσχα. Τότε τα αγωνίσματα παρακολουθούσαν σχεδόν όλοι οι κάτοικοι του χωριού.

3. ΤΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

Τα αγωνίσματα, στα οποία ασκούσαν οι νέοι, ήταν το τρέξιμο, το λιθάρι, το άλμα, η πάλη, το σημάδι και οι ιπποδρομίες.

1) Τρέξιμο

Το τρέξιμο ήταν το αρχαιότερο αγώνισμα, αλλά και το πιο δημοφιλές.

Οι αγώνες ταχύτητας γίνονταν οπουδήποτε και οποτεδήποτε σε μικρές αποστάσεις. Έτσι όριζαν αφετηρία συνήθως την πλατεία του χωριού και τερματισμό κάποιο απόμερο σπίτι. Χάραζαν την αφετηρία, από όπου και ξεκινούσαν, κάνοντας μια γραμμή στο έδαφος με ένα μυτερό ξύλο.

Ξεκινούσαν συνήθως από όρθια θέση, με το κορμί γερμένο προς τα μπροστά.

Στους δρόμους ταχύτητας έπαιρναν μέρος οι πιο σβέλτοι και πιο «λιανοί».

2) Λιθάρι.

Αντί της σημερινής σφαίρας ο λαός μας χρησιμοποιούσε το λιθάρι ή αλλιώς πέτρα.

Το αγώνισμα λάμβανε κι αυτό μέρος σε κάποιο ίσωμα, το οποίο είχαν καθαρίσει από τα ξύλα και τις πέτρες.

Κάθε αθλητής κρατούσε στα χέρια του μια μεγάλη πέτρα, γύρω στα 5-6 κιλά, και την πετούσε μακριά. Στο αγώνισμα αυτό έπαιρναν μέρος ψηλοί και γεροδεμένοι.

Νικητής ήταν αυτός που θα πετούσε πιο μακριά την πέτρα του.

3) Άλμα.

Ένα από τα πιο συνηθισμένα αγωνίσματα της εποχής εκείνης ήταν το άλμα.

Ο χώρος διεξαγωγής ήταν το ίσωμα, κυρίως σπαρμένο με χορτάρι. Το έδαφος έπρεπε να είναι μαλακό, για να μην τραυματίζονται τα παιδιά.

Τα παιδιά πηδούσαν από την αφετηρία χωρίς φόρα. Νικητής ήταν όποιος πήγαινε πιο μακριά.

4) Πάλη.

Το πάλεμα ήταν ένα από τα δημοφιλέστερα αγωνίσματα της εποχής.

Έπαιρναν μέρος οι πιο δυνατοί και οι πιο ανδρείοι.

Κανόνες συγκεκριμένοι δεν υπήρχαν. Ο νικητής συγκέντρωνε τη γενική παραδοχή. Επίσης, οι άλλοι φίλαθλοι, όταν έριχνε τον αντίπαλο κάτω και τον νικούσε, τον σήκωναν στα χέρια και τον έφερναν το γύρω της πλατείας.

5) Σημάδι.

Το σημάδι γινόταν με πέτρα, με σφεντόνα, με λάστιχο, με τόξο.

Στο σημάδι με πέτρα, τοποθετούσαν πάνω σε ένα δέντρο ή σε κάποιο άλλο σημείο, έναν παλιό τενεκέ και προσπαθούσαν να τον πετύχουν με την πέτρα.

Τη σφεντόνα την κατασκεύαζαν τα ίδια τα παιδιά.

Το τόξο το έφτιαχναν από ευλύγιστο ξύλο, κυρίως συκιά, τα παιδιά από μόνα τους.

6) Ιπποδρομίες.

Αγαπημένο «σπορ» εκείνης της εποχής ήταν και οι ιπποδρομίες, οι οποίες διεξάγονταν κυρίως, όταν γίνονταν κάποιος γάμος και η νύφη ήταν από γειτονικό χωριό.

Οι βλαμάδες ξεκινούσαν να πάνε στο σπίτι της νύφης. Όποιος έφτανε πρώτος, έπαιρνε το «μαντήλωμα», δώρο από τη νύφη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΟΝΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β. «Τα όρια της Επισκοπής Διαύλειας και Ταλαντίου»,
Λοκρικά Χρονικά, 2 (1990) 19-34.

Εγκυκλοπαίδεια Υδρία τ.3 σ. 686 Λήμμα. Αταλάντη.

ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ, ΚΩΣΤΑ Δ. , «Σύντομος παράπλους της Λοκρικής ακτής»,
Λοκρικά Χρονικά. 2(1990) 68-69.

Μάνθου, Χριστόφορου Κ. , Η Οπούντια Λοκρίδα και η Αταλάντη.
Μνήμες και μαρτυρίες, τ. 2-3 , Αθήνα 1994. (Έκδοση Ε.Ι.Λ.Ε.Α.).

ΜΠΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΣ, Γ. , «Ο γάμος στην Αταλάντη»,
Λοκρικά Χρονικά, 2 (1990) 100 - 110.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΕΣ

Αταλάντη

Δαλαδήμος	Θεόδωρος,	ετών 90,	ιερέας
Δαλαδήμου	Παγούλα,	ετών 50,	οικιακά Δημοτικό
Μάττος	Γιάννης,	ετών 65,	έμπορος Σχολαρχείο
Μάττου	Κων/να,	ετών 60	οικιακά Β΄ Δημοτικού
Χριστοδούλου	Χρήστος,	ετών 70,	αγρότης Α΄ Δημοτικού

Έξαρχος

Αγγελούσης	Κων/νος, ετών 65,	κτηνοτρόφος	Δημοτικό
Αγγελούσης	Σωτήριος, ετών 83,	συνταξιούχος	Β' Δημοτικ.
Γκρέκος	Ανδρέας, ετών 72,	κτηνοτρόφος	Β' Δημοτικ.
Δαλλιάννης	Άγγελος, ετών 92,	συνταξιούχος	Α' Δημοτικ.
Κοντελλές	Λεωνίδας, ετών 68,	κτηνοτρόφος	Δημοτικό
Κωστακόπουλος	Ηλίας, ετών 67,	αγρότης	Δημοτικό
Κωστόγιαννος	Ελευθέριος ετών 75,	συνταξιούχος	Α' Δημοτικ.
Κωστόγιαννου	Μαριώ, ετών 73,	οικιακά	Αγράμματη
Παπαζαχόπουλος	Αχιλλέας, ετών 85,	συνταξιούχος	
	Αγράμματος		
Παπαζαχόπουλος	Δημήτρης, ετών 45,	γεωργός	
	Δημοτικό		
Παπαζαχοπούλου	Δήμητρα, ετών 35,	οικιακά	
	Δημοτικό		
Παπαζαχοπούλου	Λουκία, ετών 70,	οικιακά	
	Αγράμματη		
Παπαζαχόπουλος	Νικόλαος, ετών 71,	κτηνοτρόφος	Β'
	Δημοτικ.		

Κυρτώνη (Κόλακα)

Ανέστης	Αργύριος, ετών 87,	συνταξιούχος	Δημοτικό
Ανέστη	Βασιλική, ετών 76,	οικιακά	Αγράμματη
Ανέστη	Βασιλική, ετών 40,	οικιακά	Δημοτικό

Ανέστης	Κων/νος, ετών 49, αγρότης	Δημοτικό
Κυριάκου	Παναγιώτα, ετών 83, συνταξιούχος	Αγράμματη
Μακροστάμου	Μαρία, ετών 71, συνταξιούχος	Αγράμματη
Τσαμπάς	Αθανάσιος, ετών 57, ηλεκτρολόγος	Σχολή
Τσαμπά	Ελένη, ετών 48, οικιακά	Δημοτικό
Ριτσογιάννη	Γεωργία, ετών 35, οικιακά	Δημοτικό
Φλώρος	Γιώργος, ετών 74, κτηνοτρόφος	Α΄ Δημοτικ.
Φλώρου	Παρασκευή, ετών 65, οικιακά	Αγράμματη

Μαρτίνο

Ζάχαρη	Αναστασία, ετών 52, οικιακά	Δημοτικό
Ζάχαρης	Γιάννης, ετών 60, υπάλ. Λ.Α.Ρ.Κ.Ο. Γυμνάσιο	
Ζάχαρης	Γιάννης, ετών 72, συνταξιούχος	Γυμνάσιο
Ζάχαρη	Ελένη, ετών 55, μοδίστρα	Β΄ Δημοτικ.
Κοκοσαίος	Βαγγέλης, ετών 47, φανοποιός	

Δημοτικό

Καφούκας	Στέλιος, ετών 62, δημ. Υπάλληλος	Δημοτικό
Καφούκα	Άννα, ετών 56, δημ. Υπάλληλος	Δημοτικό
Περλεπές	Λεωνίδας, ετών 73, κτηνοτρόφος	Α΄ Δημοτικ.
Ψωρομύτας	Γιώργος, ετών 70, υπάλ. ΚΤΕΛ	Δημοτικό
Ψωρομύτα	Λεμονιά, ετών 63, οικιακά	Αγράμματη

Τραγιάνα

Γριαγγέλου	Αθανάσιος, ετών 50, σιδεράς	Γυμνάσιο
------------	-----------------------------	----------

Γριαγγέλου	Γεωργία, ετών 70,	οικιακά	Αγράμματη
Γριαγγέλου	Νικόλαος, ετών 78,	ελαιοπαραγωγός	Γ'
	Δημοτικ.		